

PRAVO NA ZAŠTITU OSOBNIH PODATAKA OSOBA OBOLJELIH OD BOLESTI COVID 19 NA PRIMJERU PRVOZARAŽENE OSOBE U MEĐIMURSKOJ ŽUPANIJI

Sažetak

Na hrvatskoj razini epidemija, u svjetskim razmjerima pandemija COVID 19 virusa, izvanredna je situacija koja je početkom godine zahtijevala i donošenje izvanrednih mjera. Stanovništvo se po prvi puta suočilo s ograničavanjem slobode kretanja, zabranom napuštanja mjesta prebivališta i stalnog boravka, samoizolacijom. Neosporan je i osjećaj straha, budući je COVID 19 bio novi virus o kojemu se gotovo ništa nije znalo. Posljedično se s epidemijom javila i mogućnošću zadiranja u privatnost te ostala prava i slobode građana. Svrha rada je na konkretnom primjeru istražiti značaj otkrivanja osobnih podataka za osobne slobode i prava prvooboljele osobe. Deskriptivnim metodama sinteze i analize, usporedbama, prikupljeni podaci su sistematizirani i komparirani s ciljem istraživanja zaštite osobnih podataka na primjeru prvooboljele osobe od COVID 19 virusa u Međimurskoj županiji. U radu se primjenjuje deskriptivno i razvojno istraživanje, a podaci su kvantitativno i kvalitativno analizirani uz pomoć programa Microsoft Office Excela te su prikazani tabelarno. Ovim radom analizirane su i komparirane objave Stožera civilne zaštite Međimurske županije te objave na eMeđimurju najčitanijem lokalnom portalu te mogućnost otkrivanja identiteta nultog pacijenta kao prve osobe oboljele od COVID 19 virusa u Međimurskoj županiji. Potvrđena je hipoteza H1: Moguće je utvrditi identitet osobe oboljele od COVID 19 virusa bez iznošenja osobnih podataka, kao i hipoteza H2: Otkrivanje identiteta rezultira stigmatizacijom osobe oboljele od COVID 19 virusa. Iz dobivenih rezultata istraživanja moguće je zaključiti kako mediji imaju veliku moć kada je riječ o utjecanju na formiranje stavova pojedinaca kao i na njihovo ponašanje. Također, s druge strane iznimno značajnu ulogu u informiranju ljudi, ali mogućnosti da pomognu ljudima, poglavito u kriznim situacijama da se osjećaju manje ugroženo ili čak bespomoćno.

Ključne riječi: COVID 19, virus, epidemija, Međimurska županija, pandemija, zaštita osobnih podataka

1. UVOD

Pravo na zaštitu podataka je temeljno ljudsko pravo. Članak 8. Povelje Europske unije o temeljnim pravima(2016/C 202/02) kaže: „Svatko ima pravo na zaštitu osobnih podataka koji se na njega ili nju odnose“, također i Ugovor o funkcioniranju Europske unije, članak 16. (2016/C 202/01) „Svatko ima pravo na zaštitu svojih osobnih podataka“.

Zaštita osobnih podataka u digitalnom dobu u kojemu živimo pitanje je koje pobuđuje interes stručnjaka iz različitih područja, ali i čitave javnosti. Temeljna svrha zaštite osobnih podataka je osigurati pravo na privatnost, ali i druga ljudska prava i temeljne slobode bilo da je riječ o prikupljanju, obradi i/ili korištenju osobnih podataka. Razvoj tehnologije i svijest o važnosti potrebe zaštite osobnih podataka bitno je ubrzan početkom ovog stoljeća, kada su brojne države donijele nacionalne propise o zaštiti osobnih podataka.¹ U zemljama Europske unije od svibnja 2018. godine

¹ Čl. 1. hrvatskoga Zakona o zaštiti osobnih podataka (Narodne novine, br. 103/03., 118/06., 41/08., 130/11. i 106/12. – pročišćeni tekst) – nije na snazi; čl. 1. slovenskoga Zakona o varstvu osebnih podatkov (Uradni list RS, št. 86704., 67/07., 94/07.- pročišćeni tekst) – nije na snazi; čl. 1. Zakona o zaštiti osobnih podataka Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH, br. 49/06., 76/11. i 89/11.)

imamo i zaokruženi pravni okvir zaštite osobnih podataka reguliran na jedinstveni način Općom uredbom o zaštiti osobnih podataka, poznatom po kraticom GDPR (dalje: Opća uredba)².

U okviru zaštite osobnih podataka posebno mjesto zauzima zaštita osobnih podataka vezanih za zdravstveni status osoba. Podaci o zdravstvenom stanju osoba vrlo su značajni, spadaju u specifične podatke i potrebne su stroge norme koje će regulirati pristup tim podacima u pogledu ovlaštenih osoba i pod kojim uvjetima. Zahtijeva se točnost tih podataka, ali je isto tako potreban i brz pristup. (Dulčić, Bodiroga-Vukobrat,2008:373) Još je prvi hrvatski Zakon o zaštiti osobnih podataka te podatke stavio u "posebnu kategoriju osobnih podataka", čija prikupljanje i daljnja obrada su bitno ograničeni.

Još je prvi hrvatski Zakon o zaštiti osobnih podataka podatke o zdravlju stavio u "posebnu kategoriju osobnih podataka", čija prikupljanje i daljnja obrada su bitno ograničeni. Sadašnji propis, Opća uredba u recitalu 51. navodi: " Osobni podaci koji su po svojoj naravi posebno osjetljive prirode u pogledu temeljnih prava i sloboda zaslužuju posebnu zaštitu jer bi u okviru njihove obrade moglo doći do značajnih rizika za temeljna prava i slobode." Također, obrada osobnih podataka koji se odnose na zdravlje i ovim propisom je strogo definirana u čl. 9. Opće uredbe.

Podaci koji se odnose na zdravlje osobe, temelj su privatnosti, posebno osjetljivi, a tijekom epidemije³ i pandemije⁴ koja je širenjem COVID 19 virusa obuhvatila cijeli svijet (bez oboljelih su samo neki zatvoreni pacifički otoci) postalo je razvidno da upravo podatke o zdravstvenom stanju treba obrađivati s posebnom pozornošću, vodeći pritom računa da oni ulaze u posebnu kategoriju podataka te je oboljele potrebno i dodatno zaštititi. Rizik od otkrivanja osobnih podataka u vezi sa zdravstvenim stanjem čini sve pojedince (pacijente) ranjivom kategorijom osoba. (Grozđanić, Škorić, Rittossa 2014:835) Zaključno, osobni zdravstveni podatci su vrlo osjetljiva kategorija podataka čije neopravdano objavljivanje može prouzročiti posramljenost, stigmatizaciju i diskriminaciju pojedinca u društvu, odnosno povredu osobnih neimovinskih dobara osobe čiji su zdravstveni podatci objavljeni (Orentlicher,2010:76). Posebno je takav odnos prema oboljelima tipičan u prvoj fazi, kada se o samoj bolesti ne zna dovoljno (odnos nekih dijelova javnosti prema oboljelima od koronavirusa na početku se mogao usporediti s odnosom prema oboljelima od AIDS-a tijekom prvih godina pojave te bolesti).

Pravo na privatnost je pravo čovjeka da bude sam kad to želi, što uključuje pravo da ga se ne nadzire, te da podatke o sebi ne mora dijeliti s drugima. Hoće li osoba sama odabrati da o privatnim podacima govori drugome ili, štoviše, da te podatke objavljuje ili dopusti objaviti, ovisi o njoj samoj (Horvat, Živković 2012:29). Sve osobne podatke, poglavito one vezane za zdravstveno stanje osoba treba odgovarajuće i zaštititi. Zaštitom podataka od neodgovarajuće uporabe štiti se u konačnici subjekt podataka, tj. osoba, stoga se šteta koja je nanesena tiče osobe, a vrijednost koju treba zaštititi je osobnost. (Brezak,1998:6).

Osobni podatak je informacija o fizičkoj osobi temeljem koje je moguće identificirati osobu sukladno obilježjima, informacijama, podacima koji čine specifikum njenog identiteta kao što je primjerice ime i prezime, OIB, fotografija, biometrijski podaci, datum rođenja, adresa, broj telefona, e-mail adresa, podaci o obrazovanju, podaci o plaći, podaci o računima u banci i kreditnom zaduženju, dakle, sve što može pridonijeti identifikaciji osobe. Kako navodi čl. 4. Opće uredbe: "osobni podaci znači svi podaci koji se odnose na pojedinca čiji je identitet utvrđen ili se može utvrditi („ispitanik”); pojedinac čiji se identitet može utvrditi jest osoba koja se može identificirati izravno ili neizravno,

² Uredba (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka) (Tekst značajan za EGP), Službeni list Europske unije L 119/1

³ (grč. *επιδημία*: boravak na jednome mjestu) naglo obolijevanje većega broja ljudi na određenom području u kratkom razdoblju. Izvor epidemije nalazi se najčešće izvan područja koje ona zahvati, pa se odonud unosi preko oboljelih osoba, životinja ili zaražene robe. Širenje epidemije ovisi o otpornosti pučanstva i gustoći naseljenosti (. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 2. 7. 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18092>>.

⁴ (grč. *πανδημία*: sav narod), širenje neke bolesti na velika prostranstva, tj. na više država, cijeli kontinent ili cijeli svijet. (*Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 2. 7. 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=46397>>)

osobito uz pomoć identifikatora kao što su ime, identifikacijski broj, podaci o lokaciji, mrežni identifikator ili uz pomoć jednog ili više čimbenika svojstvenih za fizički, fiziološki, genetski, mentalni, ekonomski, kulturni ili socijalni identitet tog pojedinca".

Tijekom epidemije koronavirusa kada je pored objektivnih okolnosti nedovoljnog znanja o samoj bolesti vladao i subjektivni strah od nepoznatog, velika je opasnost upravo od stigmatizacije oboljelih što u konačnici može rezultirati čitavim nizom problema u socijalnom i psihološkom smislu.

Radom je istražen slučaj nultog pacijenta, odnosno prve zaražene osobe u Međimurskoj županiji, zaštita njegovih osobnih podataka i mogućnost otkrivanja identiteta bez iznošenja osobnih podataka imena, prezimena, fotografije, adrese, OIB-a, datuma rođenja.

2. METODOLOGIJA

Za analizu su kao primarni podaci korištena priopćenja Stožera civilne zaštite Međimurske županije te objave vezane za prvooboljelu osobu od COVID 19 virusa na najčitanijem portalu eMeđimurje na dan objave oboljenja, komentari na Facebooku te kao sekundarni podaci knjige, znanstveni i stručni članci i internetski izvori. Deskriptivnim metodama sinteze i analize, usporedbama, prikupljeni podaci su sistematizirani i komparirani s ciljem istraživanja zaštite osobnih podataka na primjeru prvooboljele osobe od COVID 19 virusa u Međimurskoj županiji.

U radu se primjenjuje deskriptivno i razvojno istraživanje, a podaci su kvantitativno i kvalitativno analizirani uz pomoć programa Microsoft Office Excela te su prikazani tabelarno.

Postavljene su hipoteze

- H1: Moguće je utvrditi identitet osobe oboljele od COVID 19 virusa bez iznošenja osobnih podataka te
- H2: Otkrivanje identiteta rezultira stigmatizacijom osobe oboljele od COVID 19 virusa.

Rad je strukturiran na način da se uvodno definiraju temeljni pojmovi, problem istraživanja, i postavbe hipoteze. U prvom dijelu istražena je zakonska regulativa. Drugi dio problematizira pojam nultog pacijenta i značaj otkrivanja identiteta u svjetskim i lokalnim razmjerima. Treći dio je analiza slučaja prvoboljele osobe od COVID 19 virusa u Međimurskoj županiji, a četvrti je zaključak te potvrda/opovrgavanje postavljenih hipoteza.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

3.1. Zakonska regulativa u slučaju prvo oboljele osobe od bolesti COVID 19 virusa u Međimurskoj županiji

Republika Hrvatska prvi puta cjelovito uređuje pitanje zaštite osobnih podataka Zakonom o zaštiti osobnih podataka iz 2003. godine. Tim relativno kratkim zakonom (izvorno je imao 40 članaka) uređuje se zaštita osobnih podataka o fizičkim osobama te nadzor nad prikupljanjem, obradom i korištenjem osobnih podataka u Republici Hrvatskoj (čl 1.). Definiran je osobni podatak, zaštita osobnih podataka, privola sudionika i ostali bitni pojmovi. Uređeno je i postupanje s posebnim kategorijama osobnih podataka te iznošenje osobnih podataka iz Republike Hrvatske. Uređeno je pitanje zbirke osobnih podataka te Središnji registar u kojemu se nalaze javno dostupne informacije o zbirkama osobnih podataka. Za obavljanje nadzora nad obradom osobnih podataka zakonom je osnovana neovisna ustanova, Agencija za zaštitu osobnih podataka. (Vojković,2019:183-184).

U Republici Hrvatskoj zaštita ljudskih prava i temeljnih sloboda danas je ustavna kategorija, regulirana u čl. 37. Ustava Republike Hrvatske⁵. Potom je zaštita osobnih podataka, uključujući i posebnu kategoriju osobnih podataka - podataka o zdravlju uređena već spomenutom Općom uredbom. Određena pitanja, sukladno Općoj uredbi, uređena su Zakonom o provedbi opće uredbe za zaštitu osobnih podataka⁶.

Činjenica je da pravo na privatnost, pravo na zaštitu osobnih podataka te ostala osobna prava, iako neotuđiva, nisu apsolutna prava te ih je u određenim, iznimnim i zakonom određenim okolnostima moguće ograničiti što je bio slučaj i u situaciji izbijanja epidemije COVID 19 virusa. O tome govori i recital 4. Opće uredbe: " Obrada osobnih podataka trebala bi biti osmišljena tako da bude u službi čovječanstva. Pravo na zaštitu osobnih podataka nije apsolutno pravo; mora ga se razmatrati u vezi s njegovom funkcijom u društvu te ga treba ujednačiti s drugim temeljnim pravima u skladu s načelom proporcionalnosti." Ustav Republike Hrvatske, čl. 16. navodi kako se slobode i prava mogu ograničiti samo zakonom da bi se zaštitila sloboda i prava drugih ljudi te pravni poredak, javni moral i zdravlje te da svako takvo ograničenje slobode ili prava mora biti razmjerno naravi potrebe za ograničenjem u svako pojedinom slučaju. S druge strane, Ustav Republike Hrvatske, III. poglavlje - Zaštita ljudskih prava i temeljnih sloboda, II. potpoglavljje - Osobne i političke slobode i prava, čl. 37. navodi kako se svakom jamči sigurnost i tajnost osobnih podataka.

U slučaju pandemije COVID-a 19 riječ je i o podacima o zdravlju koji u smislu odredbi Opće uredbe predstavljaju posebnu kategoriju osobnih podataka, za njihovu je obradu potrebno i postojanje jedne od uredbom određenih iznimaka kojima se obrada izričito dopušta. S obzirom na činjenicu da pandemija COVID-19, ima izravnog utjecaja na život i zdravlje stanovništva ta iznimka je u cijelosti zadovoljena, čl. 17. st. 2. t. (i) Opće uredbe: " obrada je nužna u svrhu javnog interesa u području javnog zdravlja". Nadovezuje se i članak 17. Ustava RH koji kaže kako ni u kojem slučaju ne smije doći do nejednakosti osoba s obzirom na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, nacionalno ili socijalno podrijetlo, kao ni do ograničenja odredbi o pravu na život, zabrani mučenja, surovog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, o pravnoj određenosti kažnjivih djela i kazni, te o slobodi misli, savjesti i vjeroispovijedi.

Međutim, iako ograničavanje prava koja su tema ovog rada ne spada pod prava koja se ni u kojem slučaju ne smiju ograničiti, ne znači kako je zakonodavac u potpunosti slobodan odlučivati o njima. Ustav kao određeno jamstvo opstojnosti zajamčenih prava određuje da se ista mogu ograničiti samo odlukom Hrvatskog sabora uz dvotrećinsku većinu svih zastupnika, a ako se Hrvatski sabor ne može sastati odlukom predsjednika države na prijedlog Vlade i uz supotpis predsjednika Vlade. Odredba o dvotrećinskoj većini, kojom se i mijenja Ustav, predstavlja branu mogućim zlorabama ovlasti. U hrvatskoj političkoj praksi to znači da mora postojati dogovor vladajuće koalicije i oporbe, što je obzirom na izborni sustav dobra kočnica bilo čijoj političkoj samovolji.

Ustav Republike Hrvatske jamči poštivanje i pravnu zaštitu osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti, kao i sigurnost i tajnost osobnih podataka, stoga je neosporno da su objavom podataka prve oboljele osobe u Međimurskoj županiji na društvenim mrežama prekršena temeljna prava zagarantirana Ustavom Republike Hrvatske.

3.2. Nulti pacijent – otkrivanje identiteta prvooboljelih osoba tijekom dosadašnjih epidemija/pandemija

Nulti pacijent – izraz je koji gotovo svakodnevno čujemo od izbijanja pandemije koronavirusa na svjetskoj razini, ali i epidemije na razini Republike Hrvatske, županija i gradova te je najčešće usko povezan i s pojmom zaštite osobnih podataka kada je riječ o osobama oboljelim od COVID 19 virusa.

⁵ Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10 i 05/14.

⁶ Zakon o provedbi opće Uredbe o zaštiti osobnih podataka, Narodne novine, br. 42/18.

Nulti pacijent je termin kojim se definiraju prvi dokumentirani slučajevi bolesti prijavljeni u zdravstvenoj ustanovi. Često ga je teško sa sigurnošću potvrditi, odnosno utvrditi identitet osobe te znanstvenici nerijetko izbjegavaju korištenje ovoga termina.

Prema pisanju medija prva osoba zaražena novim koronavirusom, SARS-CoV-2 ili COVID 19 virusom, bila je 57-godišnja Wei Guixian, prodavačica živih škampa na tržnici Huanan u kineskom gradu Wuhanu, vjerojatnom izvoru zaraze. Prema pisanju kineskog medija The Paper, Wei je živjela u iznajmljenom stanu koji je od tržnice bio udaljen manje od 500 metara, a vrućicu je dobila 11. prosinca 2020. godine. Misleći da je riječ o sezonskoj gripi, Wei je po savjet liječnika otišla u obližnju manju kliniku prepunu pacijenata, no injekcije koje je dobila nisu pomogle. Naposljetku je preboljela bolest te je utvrđeno da je imala koronavirus, a vrlo vjerojatno je bila i prva osoba na svijetu koja ga je dobila. The Paper nije otkrio njezin identitet, međutim The Wall Street Journal je napisao o kome je riječ. (Raknić,2020.)

Sama objava imena i prezimena (identiteta) oboljele osobe znači i kršenje njezinih ljudskih prava, no činjenica je da otkrivanje identiteta nema istu „težinu“ na globalnoj i lokalnoj razini. Stanovniku Međimurske županije ime Wei Guixian ne znači ništa i ne postoji mogućnost stigmatizacije, prije svega zbog fizičke udaljenosti, koju bi gđaGuixian eventualno mogla doživjeti s druge strane, potpuno je drugačija situacija u slučaju prve osobe oboljele od bolesti COVID 19 virusa u Međimurskoj županiji. Objava njenog identiteta rezultirala je stigmatizacijom i uglavnom negativnim reakcijama okoline te je moguće zaključiti kako otkrivanje identiteta može imati puno veće posljedice na određenoj mikro lokaciji od globalnog objavljivanja osobnih podataka.

Kako COVID 19 nije prvi slučaj epidemije/pandemije, bez obzira na činjenicu da živimo u vrijeme kada su informacije dostupnije nego su bile prije pet, deset i više godina, važno je vidjeti kako su tretirani osobni podaci nultih pacijenata tijekom prošlih epidemija/pandemija.

Amerikanka Mary Mallon, podrijetlom iz Irske, bila je prva osoba u SAD-u za koju je utvrđeno da prenosi tifus, zbog čega je 27. ožujka 1915. godine bila stavljena u doživotnu karantenu. Radila je kao kuharica i pretpostavlja se da je tijekom kontakta s ljudima zarazila 51 osobu, od kojih je troje umrlo. Dok je pripremala obroke za obitelji, djelovala je zdravo, ali su članovi kućanstava u kojima je radila uskoro počeli razvijati tifusnu groznicu. U karanteni na otočiću North Brother usred East Rivera u New Yorku, nedaleko od četvrti Bronx, živjela je 26 godina, a umrla je kad joj je bilo 69, i to ne od tifusa, nego od upale pluća. Za vrijeme boravka u karanteni postala je slavna osoba, pod strogim mjerama posjećivali su je i novinari koji su joj dali nadimak Typhoid Mary (Tifusarka Mary). Bezuspješno se sudila s newyorškim Odsjekom zdravlja govoreći da se osjeća zdravo i da ne može zaraziti druge ljude. (Marineli i dr. 2013:132-134)

U Demokratskoj Republici Kongo, tada Zairu, u kolovozu 1976. zabilježen je prvi slučaj ebole, a tada misteriozna bolest proširila se i na Sudan. Literatura navodi da je prvooboljeli bio učitelj Mabalo Lokela, koji je umro u 44. godini, dva tjedna nakon pojave prvih simptoma. Virus je ime ebola dobio po obližnjoj rijeci. (Jung-Grimm A,2014). Do sada je poznato pet sojeva ebola, a epidemija se bilježi najčešće su u zabačenim seoskim područjima središnje i zapadne Afrike, a smatra se da je za nju krivac, baš kao i kod COVID 19 virusa – šišmiš. Najsmrtonosnija epidemija ebola izbila je u Zapadnoj Africi u prosincu 2013. i trajala je dvije godine, usmrтивši više od 11 tisuća ljudi, uglavnom u Gani, Liberiji i Sjevernoj Leoneu. U SAD-u je 2014. također zabilježen slučaj ebola kod osobe koja je doputovala iz Liberije. Virus se ponovno pojavio u kolovozu 2018. na istoku Konga, gdje je do danas usmrtio više od 2200 ljudi. (Ljubić M., Lakić M.,2020)

Prvi potvrđeni slučaj zaraze svinjskom gripom zabilježen je u meksičkom gradiću La Gloriji u državi Veracruz, poznatom po brojnim farmama svinja. Edgar Enrique Hernández u ožujku 2009. osjetio je prve simptome; imao je tek četiri godine i smatra se nultim pacijentom. Kad je to otkriveno, njegovo se lice nalazilo na naslovnica novinama, a Kid Zero, kako je prozvan u medijima, uspio je pobijediti bolest. U samom centru La Glorije lokalne su vlasti čak postavile njegov kip u bronci kako bi privukle turiste. Dječakova majka vjeruje da su mu bolest prenijele svinje iz susjedstva. Meksički institut za socijalnu sigurnost mišljenja je da je muha izvorni vektor ove virusne zaraze. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) objavila je da je 18.500 ljudi umrlo od svinjske gripe iako medicinski časopis Lancet procjenjuje da se ta brojka kreće i do 500 tisuća. Budući da se virus svinjske gripe prenosi kapljičnim putem, preporuke za prevenciju zaraze sastoje se od općih higijenskih mjera.(Paić,2020)

Teški akutni respiratorni sindrom (SARS) pojavio se u Guangdongu, na jugu Kine, u studenome 2002., te je izazvao zdravstvenu krizu 2003. godine. Najteže je pogodio Aziju, gdje je usmrtio 774 ljudi. Većina njih bila je iz Kine i Hong Konga. Virus se na čovjeka prenio sa šišmiša potkovnjaka i proširio na oko 30 zemalja, a stopa smrtnosti iznosila je 9,5 posto. Liu Jianlin, liječnik iz spomenute provincije Guangdong, nulti je pacijent, i vjeruje se da je zarazio 16 ljudi prije nego što je umro od respiratornog zatajenja. Sve je počelo kad je odsjeo jednu noć u hotelu u Hong Kongu. Tada je vjerojatno već bio zaražen. Među osobama s kojima je bio u kontaktu je i Sui-Chu Kwan iz Toronta, koja se ukrcala na let za Kanadu samo dva dana nakon susreta s liječnikom.(Paić,2020)

Virus MERS prvi je put identificiran 2012. u Saudijskoj Arabiji. Na ljude su ga najvjerojatnije prenijele deve. U toj zemlji nulti pacijent ostao je nepoznanica, no kad se ta bolest 2016. pojavila u Južnoj Koreji, usmrtivši 36 ljudi, bilo je lako ući u trag tome kako je sve počelo. Neimenovani muškarac kojem je tada bilo 75 godina upravo se vratio u zemlju s putovanja u Ujedinjene Arapske Emirate, Saudijsku Arabiju i Katar. Dok je bio na putu, nije imao simptome, a nekoliko dana nakon što je 11. svibnja dobio groznicu, otišao je u Medicinski centar u Seulu, no prije toga, vjeruje se, zarazio je najmanje 28 ljudi, od kojih je jedna osoba zarazila dodatnih 82. Zemlja je u kratkom roku stavljena u karantenu nakon što su građani u strahu od prenošenja bolesti počeli izbjegavati javna mjesta. Posebno je bio pogođen sektor turizma: broj turista u Južnoj Koreji u lipnju prije pet godina pao je za 40 posto u odnosu na lipanj 2014. (Paić,2020)

Najsmrtonosnija epidemija modernog doba, AIDS, pojavila se osamdesetih godina prošlog stoljeća i otad ubila više od 30 milijuna ljudi. Uvriježeno je mišljenje da je bolest prešla s majmuna na čovjeka, a kobna pogreška je stjuarda Gaetana Dugasa stajala neviđene stigmatizacije u društvu. On je bio član kabinske posade Air Canada i godinama se smatrao nultim pacijentom koji je AIDS donio u Ameriku. Tek nakon što je 1984. godine preminuo doznalo se da se sve dogodilo zbog pogrešno napisanog slova u dokumentu Američkog centra za kontrolu bolesti. U njemu je stajalo slovo O, što je značilo da je Dugas boravio izvan Kalifornije (Out of California), no to je slovo protumačeno kao nula. Kasnije je i novinar Randy Shilts u svojoj knjizi krivnju za smrt tisuća Amerikanaca svalio na Dugasa. Ipak pokazat će se da je virus u Ameriku stigao puno prije nego što se stjuard zarazio. Trenutačno je više od 33 milijuna ljudi u svijetu HIV pozitivno i svi oni uzimaju retrovirusne lijekove koji zaustavljaju napredovanje bolesti i smanjuju opasnost od zaraze. (Paić,2020)

Spomenimo na kraju španjolsku gripu, jednu od najrazornijih pandemija koju je svijet ikada vidio. Smatra se da je ubila oko 50 milijuna ljudi. Sve je počelo 11. ožujka 1918. u američkoj vojsci u Fort Rileyju u Kansasu. Kuhar Albert Gitchell počeo je odjednom nekontrolirano kašljati, odmah je stavljen u karantenu, ali bilo je prekasno. Večer prije pripremao je večeru pa je tako sutradan do podneva bilo bolesno više 100 vojnika. Gotovo polovina njih umrla je, a gripa se uskoro proširila po SAD-u i Europi te u ostatku svijeta. Uzrok smrti koja bi nastupala u roku od 48 sati najčešće je bila upala pluća praćena jakim krvarenjem. Znanstvenici smatraju da je virus prešao s ptica na ljude, a naziva se španjolskom gripom jer su španjolski mediji bez cenzure pisali o njoj i njezinim strašnim posljedicama. (Paić, 2020)

Zaključno, identitet svih prvo oboljelih i tijekom povijesti, od španjolske gripe do AIDS-a bio je otkriven, odnosno očito je da bez obzira je li riječ o svjetskoj ili lokalnoj razini teško je očekivati ne otkrivanje, odnosno tajnost osobnih podataka.

3.3. Slučaj prvo oboljele osobe u Međimurskoj županiji

Međimurska županija je županija koja je od 25.2.2020. dana izbijanja epidemije virusa COVID 19 županija s najmanjim brojem oboljelih u Republici Hrvatskoj. Gotovo mjesec dana uspješno se odolijevalo, iako je činjenica da je veliki broj dnevnih i tjednih migracija stanovnika zbog posla u Zagreb, Sloveniju i Austriju gdje je već početkom ožujka zabilježen znatno veći broj slučajeva oboljelih od COVID 19 virusa.

Slika 1: Karta RH s brojem oboljelih od COVID 19 virusa od 25.2. do 2.7.2020.

(Izvor: indeks.hr 2.7.2020.)

Stožer Civilne zaštite Međimurske županije 23.3.2020. na konferenciji za novinare objavljuje informaciju o slučaju nultog pacijenta - prvooboljele osobe u Međimurskoj županiji koju prenose lokalni i nacionalni mediji.

„Vikend je iza nas, ušli smo u novi tjedan koji je počeo podatkom Nacionalnog stožera da je u Hrvatskoj u ovom trenutku **306** zaraženih osoba te da je obavljeno 2654 testiranja. Mi smo se dugo odupirali, bili smo jedna od tek nekoliko županija bez zaraženih, no od danas ujutro i u našoj županiji imamo prvi slučaj osobe zaražene virusom COVID 19. Riječ je o muškoj osobi iz Čakovca koji je radio u Austriji. Znači virus je uvezen, osoba je dobrog općeg stanja i dobrog nalaza. Osoba je bila u samoizolaciji, a epidemiolozi su osobu poslali na testiranje. Ukupno su bila obavljena tri testiranja, dva su bila negativna i jedan pozitivan. To nije nikakav specifikum s obzirom na naše neposredno okruženje i samo je bilo pitanje trenutka kada će se i kod nas pojaviti zaraza. Osoba je hospitalizirana i u tijeku je obuhvat svih osoba s kojima je zaražena osoba bila u kontaktu.“ (Priopćenje Stožera CZ Međimurske županije od 23.3.2020.)

Informacija je prenesena korektno, bez iznošenja podataka koji bi mogli otkriti identitet prvooboljele osobe. Izneseni su podaci da je riječ o muškoj osobi, iz Čakovca, koja je radila u Austriji. Budući je u Čakovcu prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. godine 10 207 muškaraca – prema tome podatku nije moguće otkriti identitet osobe. Podatak da je osoba radila u Austriji također ne može otkriti identitet, budući da prema posljednjem popisu stanovništva 117 osoba iz Čakovca radi u inozemstvu. Obzirom da je popis bio 2011. godine, može se pretpostaviti da je osoba iz Čakovca koje rade u inozemstvu danas i veći, radi slobode kretanja radnika u članicama Europske unije.

3.4. Rezultati istraživanja i rasprava

Za analizu medija, uzet je portal eMeđimurje koji je najpraćeniji i čije informacije prenose i nacionalni mediji. Također, kada je riječ o brzini objava informacija, portal eMeđimurje je kontinuirano prvi prenosio, uglavnom „u živo“ sve informacije, odnosno konferencije za medije Stožera CZ Međimurske županije.

Tablica 1: Objave Stožera CZMŽ i eMeđimurja

IZVOR INFORMACIJE	DATUM	NASLOV I AUTOR OBJAVE	IZNESENI PODACI
Stožer CZ MŽ	23.3.2020.	Priopćenje Stožera CZ MŽ	muška osoba iz Čakovca zaražena tijekom rada u Austriji
eMeđimurje	23.3.2020.	Korona virus stigao u Međimurje autor: E.M.	potvrđen prvi slučaj zaraze, nema podataka o osobi
eMeđimurje	23.3.2020.	Prvi slučaj u Međimurju. Zaražen je muškarac iz Čakovca koji je radio u Austriji	muška osoba iz Čakovca, radio u Austriji
eMeđimurje	24.3.2020.	Prva zaražena osoba, policija istražuje je li čakovečki ugostitelj kršio mjere samoizolacije autor: Ivica Beti	čakovečki ugostitelj u zemlju ušao 11.2.2020. od 20.3.2020. u samoizolaciji supruga testirana, nalaz negativan izolirano 75 kontakata svi u samoizolaciji
Stožer CZMŽ	24.3.2020.	Priopćenje stožera	osoba se 11.3. vratila iz Austrije; eventualno kršenje samoizolacije istražuje policija, 75 kontakata u samoizolaciji

Izvor: istraživanje autora

Iz prikupljenih podataka razvidno je da je portal eMeđimurje, sljedećeg dana 24.3.2020. godine, već samim naslovom „Prva zaražena osoba, policija istražuje je li čakovečki ugostitelj kršio mjere samoizolacije“ upućuje da je poznat identitet prvooboljele osobe.

S objavama, kreću i komentari na Facebook stranici eMeđimurja (prilog 1) iz kojih je razvidno da je identitet prvooboljele osobe otkriven.

Tablica 2: Komentari Facebook eMeđimurje 23.3.2020. na objavu teksta: „Prvi slučaj u Međimurju. Zaražen Muškarac iz Čakovca koji je radio u Austriji“

KOMENTATOR	KOMENTAR
K1	Ajde Posavec kak mozes lagati da je ta osoba radila u Austriji. Vlasnik kafica prek bolnice koji cjelo vrijeme hoda na skijanja
K2	Budala na kvadrat, Bog bu ga kaznil
K3	To je vlasnik lokala "terapija" pokraj bolnice i nije bio u austriji vec je iz italije doso prije 3 tj..
K4	Treba mu zabranit da nikad vise nemoze doci u Austriju, a u Međimurju ga treba pripet kao psa kad nezna sam sta treba uradit konj.
K5	Ime i prezime van! Kakva anonimnost! Kod kršenja samoizolacije svaka anonimnost PRESTAJE!! Morate izaći van sa imenom i prezimenom da bi se ljudi koji su bili u kontaktu sa dotičnim kretenom mogli javiti u bolnicu!!
K6	Koji ku*ac lazete covjek je vlasnik kafica u Ck i nije radio u Austriji jebala vas korona i zupan lazljivi covjek je bil na skijanju a bogmeš po meni to je ne nikšni posel . 🤔🤔🤔🤔
K7	Zašto lažete narod kad je skijao, a ne radio?? Zna se jako dobro tko je i odakle je došao...
K8	Kak je govno radilo u Austriji a prek bolnice ima krcmu? Nego je govno uzivalo

	u Austriji i doslo doma i opet uživao Hrvatsko pravo. Imas para mores imat sve pa i mozda nedaj bog zarazit druge
K9	Nije radil nego skijal kreteni novinarski i namjerno hodalo oko a ne da bude doma.
K10	navodno je vlasnik jos kafic
K11	Kad prođu mjere trebalo bi mu noge polomiti onak bez savjesti
K12	U krivu ste... Nek se samo upire prst i nek se kritizira i prijavljuje svatko ko krši pravila. A doticni je ocito prekršio svako pravilo samoizolacije i vjerojatno zarazio brdo ljudi iako je bio svjestan rizika. Nemarni bahati kreten. I ne, nebude uskoro sve ko jucer... Pogotovo ak ima vise takvih kao sto je ovaj "gospodin".

Izvor: istraživanje autora

Napomena: Komentari su anonimizirani, jer se ne može provjeriti stvarni identitet komentatora.

Vojković analizirajući pojmovnik Opće uredbe, već spomenutu definiciju osobnog podatka, iz čl. 4. po kojoj osobni podaci znači svi podaci koji se odnose na pojedinca čiji je identitet utvrđen ili se može utvrditi, navodi kako je prvi dio definicije jasan – ako znamo nečije ime, prezime i adresu, s velikom sigurnošću možemo identificirati pojedinu osobu. No kod „identiteta koji se može utvrditi“ odgovor nije jednoznačan, već o vrsti podataka i veličini skupa ovisi da li neki skup podataka ili izjava predstavljaju osobni podatak. (Vojković, 2019:187). Ako se iz nekog skupa podataka može identificirati fizička osoba, ti podaci predstavljaju osobne podatke, bez obzira što se ne navodi ime i prezime te osobe (Vojković, Katulić, 2020:11)

Analizom objava na Facebook stranici eMeđimurja razvidno je da objavljeni komentari kao skup podataka predstavljaju osobne podatke provooboljele osobe i u cijelosti otkrivaju njen identitet (prilog 1) čime je moguće potvrditi hipotezu H1: *Moguće je utvrditi identitet osobe oboljele od COVID 19 virusa bez iznošenja osobnih podataka.*

Kreću salve uvreda na račun provooboljele osobe (prilog 1). Sam naslov teksta eMeđimurja „Prva zaražena osoba, policija istražuje je li čakovečki ugostitelj kršio mjere samoizolacije“, autora Ivica Betija od 24. ožujka 2020. ne pomaže smirivanju već uplašenog stanovništva (riječ: "policija", "istražuje", "kršio mjere").⁷ U tekstu se navodi da je čak sedamdeset i pet osoba u samoizolaciji, implicira se potencijalno novo žarište COVID 19 virusa što rezultira komentarima na Facebooku koji kulminiraju sve do fizičkih prijetnji provooboljeloj osobi. Iz svega navedenoga, moguće je potvrditi i hipotezu H2: *Otkrivanje identiteta rezultira stigmatizacijom osobe oboljele od COVID 19 virusa.*

Uvijek valja imati na umu da mediji uistinu imaju veliku moć kada je riječ o utjecanju na formiranje stavova pojedinaca kao i na njihovo ponašanje. Također, s druge strane iznimno značajnu ulogu u informiranju ljudi, ali mogućnosti da pomognu ljudima, poglavito u kriznim situacijama da se osjećaju manje ugroženo ili čak bespomoćno.

U ovom slučaju promatrani medij postaje „nulti izvor“ stvaranja nemira i ostaje nepoznato bi li reakcije građana bile drugačije da je objavljen tekst u kojemu stručnjaci, epidemiolozi provjerenim, točnim informacijama umanjuju potencijalno stvaranje panike. U kriznim situacijama pa tako i u krizi izazvanoj COVID 19 virusom informacije i poruke mogu i nehotice pridonijeti javnom linču koji je najgore što se osobi koja je već oboljela i ima svoje strahove i brige, poglavito kada informacije nisu cjelovite i konačne što se pokazalo i u promatranom slučaju.

Epilog javnog linča na prvooboljelu osobu je da nije zarazio nikoga od sedamdeset i pet osoba koje su bile u samoizolaciji i s kojima je bio u kontaktu, da nije bio ni u kom slučaju povezan sa

⁷ Podsjetimo se: 16. ožujka – obustavljena nastava u školama i na fakultetima u cijeloj Hrvatskoj; 18. ožujka – prvi smrtni slučaj u Hrvatskoj; 19. ožujka – zabrana okupljanja više od pet osoba, zatvorena većina ugostiteljskih objekata i trgovina; 20. ožujka - izvan uporabe stavljena sva dječja i otvorena sportska igrališta; 23. ožujka – zabranjeno napuštanje mjesta prebivališta i stalnog boravka, osim uz posebne propusnice. Dodatno, neovisno o pandemiji, ali bitno za shvatiti raspoloženje građana, 22. ožujka – potres u Zagrebu od 5,5 po Richteru oštetio velik broj objekata. (Litvan, 2020)

sljedećim slučajevima obolijevanja u Međimurskoj županiji, ali i da je doživio dodatnu, nepotrebnu traumu izazvanu javnim ličnom i to tijekom faze liječenja i oporavka u čakovečkoj bolnici. Ostaje vidjeti hoće li zadovoljštinu potražiti na sudu ili će kako i sam kaže u intervjuu danom Jutarnjem listu 6.travnja 2020. samo povećati listu ljudi s kojima ubuduće ne želi imati posla (prilog 2).

4. ZAKLJUČAK

Pandemija/epidemija COVID 19 virusa rezultirala je kao i u epidemijama u prošlosti posebnim interesom za identitet tzv. nultog pacijenta, odnosno prve oboljele osobe od same bolesti, ali i na određenom području na kojemu se bolest po prvi puta pojavljuje. Posljedično se javlja i činjenica zadiranja u privatnost te ostala prava i slobode građana i bez obzira na svu zakonsku regulativu iznimno je teško, gotovo nemoguće sačuvati privatnost i zaštititi osobne podatke oboljelih, posebice prve oboljele osobe što se pokazalo točnim i u slučaju provooboljele osobe od COVID 19 virusa u Međimurskoj županiji.

Analizom priopćenja Stožera civilne zaštite Međimurske županije te objava na e Međimurju najčitanijem lokalnom portalu razvidno je otkrivanje identiteta iako nisu objavljeni osobni, već skup podataka nultog pacijenta Gorana Nedeljka kao prve osobe oboljele od COVID 19 virusa u Međimurskoj županiji.

Potvrđene su i obje postavljene hipoteze te je moguće zaključiti da nije moguće u cijelosti zaštititi osobne podatke. Također je apostrofirana uloga i značaj medija kada je riječ o kriznom izvještavanju, poglavito o davanju informacija vezanih za zdravlje, budući su osobni zdravstveni podatci iznimno osjetljiva kategorija podataka čije neopravdano objavljivanje može prouzročiti posramljenost, stigmatizaciju i diskriminaciju pojedinca u društvu, odnosno povredu osobnih neimovinskih dobara osobe čiji su zdravstveni podatci objavljeni što je također ovaj rad, odnosno slučaj provooboljele osobe iz Međimurske županije i potvrdio.

POPIS LITERATURE

- [1] Brezak, M., (1998.) *Pravo na osobnost : pravna zaštita osobnih podataka od zlouporabe*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1998.
- [2] Dulčić K, Bodiroga-Vukobrat N., *Zaštita osobnih podataka pacijenta u europskom i hrvatskom pravu*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 29., no. 1., Rijeka, 2008.
- [3] Grozdanić, V., Škorić M., Rittossa D., *Liječnička tajna u funkciji zaštite privatnosti osoba s duševnim smetnjama*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 64., br. 5-6., Zagreb, 2014.
- [4] Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. pristupljeno 2. 7. 2020.
- [5] Horvat, A., Živković, D., *Između javnosti i privatnosti*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2012.
- [6] Litvan,G, Lider, K(O)RONOLOGIJA: Kalendar epidemije koja mijenja svijet i Hrvatsku iz dana u dan, 13. travanj 2020, <https://lider.media/poslovna-scena/hrvatska/k-o-ronologija-kalendar-epidemije-koja-mijenja-svijet-i-hrvatsku-iz-dana-u-dan-130915> (pristupljeno: 24.2.2021)
- [7] Marineli F., Tsoucalas G, Karamanou M, Androustos G, *Mallon (1869-1938) and the history of typhoid fever*, *Annals of Gastroenterology*, Hellenic Society of Gastroenterology, Athens, 2013.
- [8] Vojković, G., 8. *Opća uredba o zaštiti osobnih podataka, Izazovi digitalnog svijeta*, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2019.
- [9] Jung-Grimm A, Prvi slučaj ebole izvan afrike, DW,2014. <https://www.dw.com/hr/prvi-slu%C4%8Daj-ebole-izvan-afrike/a-17967535> (pristupljeno 4.7.2020.)

- [10] Ljubić M., Lakić M., Ebola, Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko neretvanske županije <https://www.zzjzdnz.hr/hr/zdravlje/prevencija-zaraznih-bolesti/790/790> (pristupljeno 4.7.2020.)
- [11] Paić, V., Ovo su ljudi koji su bili prva stanica smrtonosnim virusima <https://slobodnadalmacija.hr/mozaik/zivot/ovo-su-ljudi-koji-su-bili-prva-stanica-smrtonosnim-virusima-znate-li-tko-je-prva-osoba-zarazena-od-korone-kroz-povijest-bilo-je-slicnih-slucajeva-1019267> (pristupljeno 4.7.2020.)
- [12] Priopćenje Stožera CZ Međimurske županije 23.3.2020. <http://medjimurska-zupanija.hr/2020/03/23/115178/> (pristupljeno 4.7.2020.)
- [13] Raknić, D., Završena potraga za nultim pacijentom, prva zaražena osoba bila je prodavačica rakova na zloglasnoj tržnici <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/završena-potruga-za-nultim-pacijentom-prva-osoba-zarazena-koronavirusom-bila-je-prodavacica-rakova-na-zloglasnoj-trznici-10141093> (pristupljeno 28.6.2020.)
- [14] Vojković G., Katulić T., Data Protection and Smart Cities. In: Augusto J.C. (eds) Handbook of Smart Cities. Springer, Cham., 2020, https://doi.org/10.1007/978-3-030-15145-4_28-1

Propisi:

- [1] Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/1990, 135/1997, 08/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010 i 05/2014.
- [2] Zakon o zaštiti osobnih podataka, Narodne novine, br. 103/03, 118/06, 41/08, 130/11 i 106/12. – pročišćeni tekst – nije na snazi
- [3] Zakon o varstvu osebnih podatkov, Uradni list Republike Slovenije, št. 86/04, 67/07., 94/07.- pročišćeni tekst – nije na snazi
- [4] Zakon o zaštiti osobnih podataka Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, br. 49/06, 76/11 i 89/11
- [5] Uredba (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka) (Tekst značajan za EGP), Službeni list Europske unije L 119/1
- [6] Zakon o potvrđivanju Konvencije za zaštitu osoba glede automatizirane obrade osobnih podataka i Dodatnog protokola uz konvenciju za zaštitu osoba glede automatizirane obrade osobnih podataka u vezi nadzornih tijela i međunarodne razmjene podataka, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 4/05
- [7] Zakon o provedbi Opće uredbe o zaštiti podataka, Narodne novine, br. 42/18.
- [8] Povelja Europske unije o temeljnim pravima, Službeni list Europske unije C 202/389
- [9] Pročišćene verzije Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske unije, Službeni list Europske unije C 202/1

SUMMARY

The right to protection of personal data of persons affected by covid-19 virus on the example of a first infected person in Međimurje County

At the Croatian level, epidemics, worldwide pandemics of the COVID 19 virus, is an extraordinary situation that at the beginning of the year required the adoption of extraordinary measures. For the first time, the population was faced with restrictions on freedom of movement, a ban on leaving their place of residence and permanent residence, and self-isolation. The feeling of fear is also indisputable, since COVID 19 was a new virus about which almost nothing was known. Consequently, with the epidemic came the possibility of invading privacy and other rights and freedoms of citizens. The purpose of this paper is to research the importance of disclosing personal data for the personal freedoms and rights of the first patient. By descriptive methods of synthesis and analysis, comparisons, the collected data were systematized and compared with the aim of researching personal data protection on the example of the first person infected with COVID 19 virus in Međimurje County. The

paper uses descriptive and developmental research, and the data are quantitatively and qualitatively analyzed with the Microsoft Office Excel and are presented in a table. This paper analyzes and compares the publications of the Civil Protection Headquarters of Međimurje County and the publications on eMeđimurje, the most read local portal, and the possibility of revealing the identity of the zero patient as the first person infected with COVID 19 virus in Međimurje County. Hypothesis H1 has been confirmed: It is possible to establish the identity of a person infected with COVID 19 virus without disclosing personal data, as well as hypothesis H2: Identification reveals the stigmatization of a person infected with COVID 19 virus. From the obtained research results, it is possible to conclude that the media have great power when it comes to influencing the formation of attitudes of individuals as well as their behaviour. Also, on the other hand, an extremely important role in informing people, but opportunities to help people, especially in crisis situations to feel less threatened or even helpless.

Keywords: *COVID 19 virus, epidemic, Međimurje County, pandemic, personal data protection*